

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

PRVI ODJEL SUDA

ODLUKA

Zahtjev br. 10149/13
SRPSKA PRAVOSLAVNA CRKVA
protiv Hrvatske

Europski sud za ljudska prava (Prvi odjel), zasjedajući 30. lipnja 2020. godine u vijeću u sastavu:

Krzysztof Wojtyczek, *predsjednik*,
Ksenija Turković,
Linos-Alexandre Sicilianos,
Aleš Pejchal,
Armen Harutyunyan,
Tim Eicke,
Jovan Ilievski, *suci*,

i Renata Degener, *zamjenica tajnika Odjela*,

uzimajući u obzir prethodno navedeni zahtjev podnesen 13. prosinca 2012. godine,

uzimajući u obzir očitovanje koje je dostavila tužena Vlada i odgovor na očitovanje koje je dostavio podnositelj zahtjeva, nakon vijećanja odlučuje kako slijedi:

ČINJENICE

1. Podnositelj zahtjeva, čiji puni naziv glasi Srpska pravoslavna crkva u Hrvatskoj, Eparhija dalmatinska – Pravoslavni manastir Dragović (dalje: „manastir podnositelj zahtjeva”), manastir je i pravni subjekt Srpske pravoslavne crkve – vjerske zajednice priznate hrvatskim pravom – točnije njezine Eparhije dalmatinske. Sjedište manastira podnositelja zahtjeva nalazi se u Imotskom, a sjedište Eparhije nalazi se u Šibeniku. Manastir podnositelja zahtjeva pred Sudom je zastupao g. I. Mirošević, odvjetnik iz Splita.

2. Hrvatsku Vladu („Vlada”) zastupala je njezina zastupnica, gđa Š. Stažnik.

A. Okolnosti predmeta

3. Činjenično stanje predmeta, kako su ga iznijele stranke, može se sažeti kako slijedi.

4. Komunističke vlasti oduzele su 1946. godine 164 čestice poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu manastira podnositelja zahtjeva.

5. Tijekom izgradnje hidroelektrane Peruća i pripadajućeg umjetnog jezera 1959. godine predmetno je zemljište potopljeno i sada se nalazi na dnu tog jezera.

1. Upravni postupak

6. Dana 1. srpnja 1997. godine manastir podnositelj zahtjeva, pozivajući se na Zakon o naknadi za oduzetu imovinu (vidi u nastavku stavke 21. – 25.), pokrenuo je upravni postupak pred nadležnim uredom državne uprave u Sinju (dalje: „sinjski ured”) radi naknade štete zbog oduzetog zemljišta.

7. Dana 22. travnja 1998. godine stupio je na snagu podzakonski propis kojim su propisana mjerila za utvrđivanje vrijednosti oduzetog poljoprivrednog zemljišta (vidi u nastavku stavak 26. – dalje: „Pravilnik iz 1998. godine”). Prema članku 59. Zakona o naknadi za oduzetu imovinu ta mjerila važna su za izračun iznosa naknade za tu vrstu zemljišta (vidi u nastavku stavak 23.).

8. Dana 30. studenoga 2001. godine stupio je na snagu Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika iz 1998. godine (dalje: „Pravilnik o izmjenama i dopunama iz 2001. godine”) kojim je zapravo povećan iznos naknade za oduzeto poljoprivredno zemljište (vidi u nastavku stavke 19. i 27.).

9. Dana 8. srpnja 2003. godine pred sinjskim uredom održano je ročište o zahtjevu manastira podnositelja zahtjeva.

10. Dana 11. veljače 2004. godine stupio je na snagu novi podzakonski propis kojim su propisana mjerila za utvrđivanje vrijednosti oduzetog poljoprivrednog zemljišta (dalje: „Pravilnik iz 2004. godine”) i kojim je smanjen iznos naknade za tu vrstu zemljišta. Pravilnikom iz 2004. godine predviđena je njegova neposredna primjena na sve tekuće postupke u kojima još nije doneseno prvostupanjsko rješenje (vidi u nastavku stavak 28.).

11. Rješenjem od 24. svibnja 2004. sinjski ured priznao je manastiru podnositelju zahtjeva pravo na naknadu i na temelju Pravilnika iz 2004. godine dosudio isplatu 1,424.827,45 hrvatskih kuna (HRK) u državnim obveznicama.

12. Dana 16. lipnja 2004. godine manastir podnositelj zahtjeva podnio je žalbu Ministarstvu pravosuđa tvrdeći, naime, da bi imao pravo na veći iznos naknade da nije retroaktivno primijenjen Pravilnik iz 2004. godine.

13. Dana 3. travnja 2006. godine Ministarstvo je u svojstvu drugostupanjskog upravnog tijela odbilo žalbu manastira podnositelja zahtjeva i potvrdilo prvostupanjsko rješenje sinjskog ureda.

14. Manastir podnositelj zahtjeva zatim je podnio tužbu radi pokretanja upravnog spora na Upravom sudu Republike Hrvatske, u kojoj je osporavao rješenja upravnih tijela.

15. Dana 29. rujna 2010. godine Upravni sud odbio je tužbu manastira podnositelja zahtjeva i utvrdio da su upravna tijela ispravno postupila kada su odlučila primijeniti Pravilnik iz 2004. godine. Time je prvostupanjsko rješenje od 24. svibnja 2004. (vidi prethodni stavak 11.) postalo pravomoćno.

16. Manastir podnositelj zahtjeva zatim je podnio ustavnu tužbu Ustavnom sudu Republike Hrvatske, u kojoj je prigovorio da je retroaktivnom primjenom Pravilnika iz 2004. godine povrijeđeno njegovo pravo na pošteno suđenje i pravo vlasništva koja su zajamčena hrvatskim Ustavom. Prigovorio je i da je odbijanjem njegove tužbe radi pokretanja upravnog spora Upravni sud bez obrazloženja odstupio od svoje prijašnje prakse prema kojoj upravna tijela moraju primjenjivati podzakonski propis koji je na snazi u vrijeme pokretanja upravnog postupka (vidi u nastavku stavke 29. – 30.).

17. Rješenjem od 20. lipnja 2012. Ustavni sud odbio je ustavnu tužbu manastira podnositelja zahtjeva. Sud je smatrao, među ostalim, da Upravni sud nije odstupio od svoje prijašnje prakse jer u vrijeme kada je manastir podnositelj zahtjeva pokrenuo upravni postupak, tj. 1. srpnja 1997. godine, nije bio na snazi nijedan podzakonski propis (vidi prethodni stavak 6. i u nastavku stavke 26. – 28.).

18. Rješenje Ustavnog suda dostavljeno je punomoćniku manastira podnositelja zahtjeva 9. srpnja 2012. godine.

2. Ostale mjerodavne činjenice

19. Manastir podnositelj zahtjeva dostavio je Sudu izvješće stalnog sudskog vještaka za poljoprivredu od 9. travnja 2013. u kojem je vještak izračunao iznos naknade prema mjerilima iz Pravilnika iz 1998. godine, Pravilnika o izmjenama i dopunama iz 2001. godine i Pravilnika iz 2004. godine te usporedio te iznose. Prema vještačenju manastiru podnositelju zahtjeva bio bi dosuđen iznos od: 531.249,01 HRK u slučaju primjene Pravilnika iz 1998. godine, 3,699.912,92 HRK u slučaju primjene Pravilnika o izmjenama i dopunama iz 2001. godine ili 1,427.474,45 HRK u slučaju primjene Pravilnika iz 2004. godine.

B. Mjerodavno domaće pravo i praksa

1. Ustav

20. Mjerodavni članak Ustava Republike Hrvatske (Narodne novine br. 56/90 s naknadnim izmjenama i dopunama) glasi kako slijedi:

Članak 90. stavci 4. i 5.

“(4) Zakoni i drugi propisi državnih tijela i tijela koja imaju javne ovlasti ne mogu imati povratno djelovanje.

(5) Iz posebno opravdanih razloga samo pojedine odredbe zakona mogu imati povratno djelovanje.

2. Mjerodavno primarno i sekundarno zakonodavstvo

(a) Zakon o naknadi za oduzetu imovinu

21. Zakonom o naknadi za imovinu oduzetu za vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine (Narodne novine br. 92/96, s naknadnim izmjenama i dopunama – „Zakon o naknadi”), koji je stupio na snagu 1. siječnja 1997. godine, prijašnjim je vlasnicima oduzete ili nacionalizirane imovine ili njihovim nasljednicima omogućeno traženje povrata oduzete imovine ili naknade za tu imovinu pod određenim uvjetima.

22. Tim je Zakonom u pravilu predviđena naknada u naravi za oduzeto poljoprivredno zemljište, šume i šumsko zemljište, no predviđen je i niz iznimki u kojima prijašnji vlasnici imaju pravo na naknadu u državnim obveznicama (članci 15. i 20. u vezi s člancima 54. – 55. i 57.).

23. U članku 59. navedena je matematička formula za izračun te naknade. U formuli se uzima u obzir vrijednost oduzete imovine.

24. U članku 63. stavku 1. propisano je da mjerila za utvrđivanje vrijednosti poljoprivrednih zemljišta, šuma i šumskih zemljišta utvrđuje posebnim propisom ministar poljoprivrede i šumarstva u roku od godine dana od stupanja na snagu Zakona o naknadi (vidi prethodni stavak 21. i u nastavku stavke 26. – 28.).

25. U članku 65. stavku 3. propisano je da prijašnji vlasnici moraju podnijeti zahtjev u roku od šest mjeseci od stupanja Zakona na snagu (vidi prethodni stavak 21.), tj. do 1. srpnja 1997. godine. Taj je rok produžen za strane državljane, strane pravne osobe i određene kategorije hrvatskih državljana kada je 5. srpnja 2002. godine stupio na snagu Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o naknadi iz 2002. godine.

(b) Pravilnik o mjerilima za utvrđivanje vrijednosti oduzetoga poljoprivrednog zemljišta, šuma i šumskog zemljišta

26. Dana 22. travnja 1998. godine stupio je na snagu Pravilnik o mjerilima za utvrđivanje vrijednosti oduzetoga poljoprivrednog zemljišta, šuma i šumskog zemljišta (Narodne novine br. 58/98 – „Pravilnik iz 1998. godine”).

27. Dana 30. studenoga 2001. godine stupio je na snagu Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o mjerilima za utvrđivanje vrijednosti oduzetoga poljoprivrednog zemljišta, šuma i šumskog zemljišta (Narodne novine br. 106/01 – „Pravilnik o izmjenama i dopunama iz 2001. godine”).

28. Dana 19. veljače 2004. godine stupio je na snagu novi Pravilnik o mjerilima za utvrđivanje vrijednosti oduzetog poljoprivrednog zemljišta, šuma i šumskog zemljišta (Narodne novine br. 18/04 – „Pravilnik iz 2004. godine”). Člankom 4. Pravilnika predviđena je njegova neposredna primjena na sve tekuće postupke u kojima još nije doneseno prvostupanjsko rješenje.

3. Mjerodavna praksa

29. Na sjednici održanoj 15. ožujka 2011. godine Imovinskopravni odjel Upravnog suda usvojio je shvaćanje prema kojem upravna tijela u upravnim postupcima moraju primijeniti podzakonski propis (pravilnik) koji je na snazi u vrijeme pokretanja postupka, čak i ako je podzakonskim propisom utvrđeno drugačije.

30. U presudi br. Us-6108/2007-6 od 5. svibnja 2011. Upravni sud primijenio je to shvaćanje i ukinuo rješenja upravnih tijela u predmetu u kojem su ta tijela primijenila Pravilnik iz 2004. godine u upravnom postupku koji je pokrenut prije nego što je taj podzakonski propis stupio na snagu. Sud je smatrao da je trebalo primijeniti Pravilnik iz 1998. godine kako je izmijenjen Pravilnikom o izmjenama i dopunama iz 2001. godine – koji je bio povoljniji za osobe koje su imale pravo na naknadu – te da je članak 4. Pravilnika iz 2004. godine u suprotnosti s, među ostalim, člankom 90. stavkom 4. hrvatskog Ustava (vidi prethodni stavak 20.) jer je njime predviđena retroaktivna primjena tog pravilnika. Sud je istodobno Ustavnom sudu podnio zahtjev za ocjenu suglasnosti te odredbe s Ustavom.

31. U predmetima br. Uzz 45/12-6 od 26. studenoga 2013., U-zpz 5/13-7 od 15. srpnja 2014., Uzz 3/13-5 od 29. listopada 2014., Uzz 16/12-6 od 8. siječnja 2015., Uzz 15/12-4 od 2. rujna 2015. i Uzz 18/12-8 od 7. prosinca 2016. Vrhovni sud Republike Hrvatske ukinuo je presude Upravnog suda, tada već Visoki upravni sud, koje su se temeljile na prethodno navedenom pravnom shvaćanju (vidi prethodna dva stavka). U nekim je predmetima smatrao da Pravilnik iz 2004. godine i njegov članak 4. nemaju povratno djelovanje jer njihova primjena ne utječe na stečena prava, dok je u drugim predmetima smatrao da je člankom 90. stavkom 5. Ustava izrijekom dopušteno povratno djelovanje pojedinih

odredbi i da stoga Pravilnik iz 2004. godine i njegov članak 4. nisu u suprotnosti s Ustavom (vidi prethodne stavke 20. i 28.).

32. Odlukom br. U-II-3092/2011 od 30. siječnja 2018. Ustavni sud odbio je zahtjev Upravnog suda za ocjenu suglasnosti s Ustavom (vidi prethodni stavak 30.). Smatrao je da članak 4. Pravilnika iz 2004. godine nema povratno djelovanje jer ne utječe na stečena prava. Prije donošenja te odluke Ustavni sud dobio je očitovanje Ministarstva poljoprivrede u kojem je navedeno da je primjena mjerila iz Pravilnika o izmjenama i dopunama iz 2001. godine rezultirala naknadama koje su bile znatno veće od naknada utvrđenih primjenom Pravilnika iz 1998. godine. To je negativno utjecalo na držani proračun. Pravilnik iz 2004. godine stoga je donesen kako bi se zaštitilo financijske interese države i omogućila naknada prijašnjim vlasnicima oduzetih poljoprivrednih zemljišta sukladno ekonomskoj moći države. Ustavni sud potvrdio je da se donošenjem Pravilnika iz 2004. godine želio ostvariti legitimni cilj očuvanja stabilnosti državnog financijskog sustava te omogućavanja isplate naknade sukladno ekonomskoj moći države.

PRIGOVORI

33. Manastir podnositelj zahtjeva prigovorio je da su primjenom Pravilnika iz 2004. godine na njegov predmet umjesto Pravilnika iz 1998. godine, kako je izmijenjen Pravilnikom o izmjenama i dopunama iz 2001. godine, povrijeđena njegova prava zajamčena člankom 6. stavkom 1. Konvencije i člankom 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju.

34. Prigovorio je i na temelju članka 6. stavka 1. i članka 13. Konvencije da je Upravni sud odstupio od svoje prijašnje prakse bez obrazloženja (vidi prethodne stavke 15. i 29. – 30.) te da je Ustavni sud odbio njegovu ustavnu tužbu, a da prije toga nije riješio zahtjev za ocjenu suglasnosti drugog propisa s Ustavom (vidi prethodne stavke 17., 30. i 32.).

PRAVO

A. Navodne povrede članka 6. stavka 1. Konvencije i članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju zbog retroaktivne primjene mjerodavnog podzakonskog propisa

35. Manastir podnositelj zahtjeva prigovorio je da je primjenom Pravilnika iz 2004. godine povrijeđeno njegovo pravo na pošteno suđenje i pravo na mirno uživanje vlasništva. Pozvao se na članak 6. stavak 1. Konvencije i članak 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju, čiji mjerodavni dijelovi glase kako slijedi:

Članak 6. (pravo na pošteno suđenje)

„Radi utvrđivanja svojih prava i obveza ... svatko ima pravo da ...sud pravično ... ispita njegov slučaj.

Članak 1. Protokola br. 1. (zaštita vlasništva)

Svaka fizička ili pravna osoba ima pravo na mirno uživanje svojega vlasništva. Nitko se ne smije lišiti svoga vlasništva, osim u javnom interesu, i to samo uz uvjete predviđene zakonom i općim načelima međunarodnoga prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne umanjuju pravo države da primijeni zakone koje smatra potrebnima da bi uredila upotrebu vlasništva u skladu s općim interesom ili za osiguranje plaćanja poreza ili drugih doprinosa ili kazni.“

1. Tvrdnje stranaka

(a) Vlada

36. Vlada je osporavala dopuštenost tog dijela zahtjeva po nekoliko osnova. Tvrdila je da manastir podnositelj zahtjeva ne može tvrditi da je žrtva povreda kojima prigovora jer nije pretrpio nikakvu značajnu štetu zbog navodnih povreda te da je taj dio zahtjeva u svakom slučaju očigledno neosnovan.

37. Kad je riječ o njezinoj tvrdnji o nepostojanju statusa žrtve i nepostojanju značajne štete, Vlada je ustvrdila da je vještačenjem (vidi prethodni stavak 19.) ukazano na to da bi manastiru podnositelju zahtjeva bila dosuđena naknada u iznosu od 531.249,01 HRK u slučaju primjene Pravilnika iz 1998. godine (vidi prethodni stavak 26.). Budući da mu je dosuđena naknada u iznosu od 1,424.827,45 HRK (vidi prethodni stavak 11.), manastir podnositelj zahtjeva zapravo je imao koristi od primjene Pravilnika iz 2004. godine.

38. Vlada je također istaknula da se zemljište koje je oduzeto manastiru podnositelju zahtjeva sada nalazi na dnu umjetnog jezera koje je

napravljeno izgradnjom hidroelektrane 1959. godine (vidi prethodni stavak 5.). To znači da je manastiru podnositelju zahtjeva dosuđena isplata naknade za zemljište koje nema gotovo nikakvu tržišnu vrijednost.

39. Neovisno o tim tvrdnjama (vidi prethodna dva stavka) Vlada smatra da je taj dio zahtjeva u svakom slučaju bio očigledno neosnovan iz sljedećih razloga.

40. Prvo, Pravilnik iz 1998. godine stupio je na snagu 22. travnja 1998. godine (vidi prethodne stavke 7. i 26.). To znači da 1. srpnja 1997. godine, tj. u vrijeme pokretanja spornog upravnog postupka (vidi prethodni stavak 6.), nije bio na snazi nikakav podzakonski propis kojim bi bio uređen iznos naknade za oduzeto poljoprivredno zemljište. Manastir podnositelj zahtjeva stoga nije mogao legitimno očekivati da će se iznos naknade utvrditi primjenom Pravilnika iz 1998. godine ili Pravilnika o izmjenama i dopunama iz 2001. godine. Državi stoga nije moglo biti zabranjeno donošenje novih podzakonskih propisa o toj stvari.

41. Upravni sud iz istog se razloga u predmetu manastira podnositelja zahtjeva nije pridržavao shvaćanja usvojenog na sjednici njegova Imovinskopravnog odjela od 15. ožujka 2011. i posljedične prakse (vidi prethodne stavke 15. i 29. – 30.). To je jasno objasnio Ustavni sud u odluci od 20. lipnja 2012. kojom je odbio ustavnu tužbu manastira podnositelja zahtjeva (vidi prethodni stavak 17.).

42. Od primjene Pravilnika iz 2004. godine manastir podnositelj zahtjeva imao je velike koristi jer je u usporedbi s primjenom Pravilnika iz 1998. godine njome povećan iznos naknade za oduzeto poljoprivredno zemljište (vidi prethodni stavak 19.). Stoga je očito da je manastir podnositelj zahtjeva htio da se u njegovu predmetu zapravo primijeni Pravilnik o izmjenama i dopunama iz 2001. godine. Međutim, ne može se tumačiti da načela vladavine prava i zabrane retroaktivne primjene prava dopuštaju manastiru podnositelju zahtjeva da odabere koji će se od dvaju ili više pravnih propisa primjenjivati ovisno o tome koji je najpovoljniji za njega.

43. Prema tvrdnji Vlade čini se da je manastir podnositelj zahtjeva smatrao da se ta načela odražavaju u pravnom shvaćanju Upravnog suda od 15. ožujka 2011. (vidi prethodni stavak 29.) na koje se pozvao. Međutim, da se pridržavalo tog shvaćanja, na predmet manastira podnositelja zahtjeva trebao bi se primijeniti Pravilnik iz 1998. godine – prema kojem bi bio određen najmanji iznos naknade. Štoviše, za razliku od Pravilnika iz 2004. godine u Pravilniku o izmjenama i dopunama iz 2001. godine Pravilnika iz 1998. godine nije predviđena njegova neposredna primjena na tekuće postupke (vidi prethodne stavke 27. – 28.).

44. Naposljetku, Vlada je istaknula da je iznos naknade koju je manastir podnositelj zahtjeva primio uslijed primjene Pravilnika iz 2004. godine bio gotovo tri puta veći od iznosa na koji bi on imao pravo na temelju Pravilnika iz 1998. godine (vidi prethodne stavke 11. i 19.).

45. S obzirom na prethodno navedeno Vlada je zaključila da manastir podnositelj zahtjeva nije mogao ni pod kojim okolnostima očekivati da će se na njegov predmet primjenjivati Pravilnik o izmjenama i dopunama iz 2001. godine, prema kojem bi imao pravo na najveći iznos naknade.

(b) Manastir podnositelj zahtjeva

46. Manastir podnositelj zahtjeva nije se osvrnuo na Vladine tvrdnje o nepostojanju statusa žrtve i nepostojanju značajne štete (vidi prethodne stavke 37. – 38.).

47. Manastir podnositelj zahtjeva tvrdio je da je Pravilnikom iz 2004. godine predviđena njegova retroaktivna primjena na tekuće postupke (vidi prethodni stavak 28.) i da je zbog toga primijenjen u predmetnom upravnom postupku na njegovu štetu. S time u vezi manastir podnositelj zahtjeva istaknuo je da prema članku 90. stavku 5. hrvatskog Ustava (vidi prethodni stavak 20.) samo pojedine odredbe zakona, tj. primarnog zakonodavstva, mogu imati povratno djelovanje iz posebno opravdanih razloga. Budući da je Pravilnik iz 2004. godine podzakonski propis, a ne primarno zakonodavstvo, njegovo povratno djelovanje bilo je protivno toj ustavnoj odredbi. Još je gora činjenica da je cijeli Pravilnik iz 2004. godine, a ne samo pojedine odredbe, imao povratno djelovanje.

48. Manastir podnositelj zahtjeva zatim je smatrao znakovitom činjenicu da je jedino ročište u predmetu održano 8. srpnja 2003. godine, dok je prvostupanjsko rješenje doneseno tek 24. svibnja 2004. godine, gotovo kao da su upravna tijela namjerno čekala da Pravilnik iz 2004. godine stupi na snagu 11. veljače 2004. godine (vidi prethodne stavke 9. – 11. i 28.).

49. Naposljetku, manastir podnositelj zahtjeva posebno je kritizirao Vladin pokušaj da izokrene njegovu tvrdnju da su upravna tijela trebala primijeniti podzakonski propis na snazi u vrijeme pokretanja postupka. Točnije, Vlada je tvrdila da bi se trebao primijeniti Pravilnik iz 1998. godine, prema kojem se dobiva najmanji iznos naknade, da se slijedilo prethodno shvaćanje te da se Pravilnik o izmjenama i dopunama iz 2001. godine u svakom slučaju nije mogao primijeniti jer njime nije bila predviđena njegova neposredna primjena na tekuće postupke (vidi prethodni stavak 43.). Manastir podnositelj zahtjeva u svom je odgovoru objasnio da su se svi zahtjevi za naknadu morali podnijeti do 1. srpnja 1997. godine, tj. prije nego što je stupio na snagu ijedan mjerodavan podzakonski propis (vidi prethodne stavke 26. – 28.). Dakle, ako bi se prihvatila Vladina protutvrdnja, manastir podnositelj zahtjeva ne bi uopće imao pravo na naknadu jer u vrijeme pokretanja postupka (vidi prethodni stavak 6.) na snazi nije bio nijedan pravilnik. Manastir podnositelj zahtjeva doveo je u pitanje svrhu donošenja Pravilnika iz 1998. godine i Pravilnika o izmjenama i dopunama iz 2001. godine ako oni nisu bili primjenjivi na tekuće postupke.

2. Ocjena Suda

50. Sud ne smatra potrebnim ispitivati sve tvrdnje koje su iznijele stranke u ovom predmetu jer ovi prigovori u svakom slučaju nisu dopušteni iz razloga navedenih u nastavku.

(a) Navodna povreda članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju

(i) Primjenjivost

51. Sud prvo ponavlja da podnositelj zahtjeva može tvrditi da je došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1 samo ako se pobijane odluke odnose na njegovo ili njezino „vlasništvo” u smislu te odredbe. „Vlasništvo” može biti „postojeće vlasništvo” ili potraživanja koja su dovoljno utvrđena da se mogu smatrati „imovinom” (vidi, među mnogim drugim izvorima prava, *Radomilja i drugi protiv Hrvatske* [VV], br. 37685/10 i 22768/12, stavak 142., 20. ožujka 2018.).

52. Ovaj predmet odnosi se na iznos naknade za 164 čestice poljoprivrednog zemljišta koje su komunističke vlasti oduzele 1946. godine (vidi prethodne stavke 4. i 6.), tj. prije nego što su u Hrvatskoj 5. studenoga 1997. godine stupili na snagu Konvencija i Protokoli uz Konvenciju.

53. S time u vezi Sud ponavlja da se Konvencijom ne nameće državama ugovornicama nikakva konkretna obveza pružanja naknade za nepravde ili štetu koje su nastale prije nego što su ratificirale Konvenciju (vidi *Kopecký protiv Slovačke* [VV], br. 44912/98, stavak 38., ECHR 2004–IX). Stoga se članak 1. Protokola br. 1 ne može tumačiti kao nametanje bilo kakve opće obveze državama ugovornicama da vrate imovinu koja je prenesena na njih prije nego što su ratificirale Konvenciju (vidi *Kopecký*, prethodno citirano, stavak 35.).

54. Međutim, nakon što država ugovornica, nakon što je ratificirala Konvenciju, uključujući Protokol br. 1, donese propise koji osiguravaju puni ili djelomičan povrat imovine oduzete u prethodnom režimu, može se smatrati da takvi propisi stvaraju novo vlasničko pravo zaštićeno člankom 1. Protokola br. 1 za osobe koje ispunjavaju uvjete za priznavanje prava (ibid.). U ovom je predmetu došlo upravo do te situacije, u kojoj je manastir podnositelj zahtjeva imao pravo na naknadu za predmetno zemljište u skladu s mjerodavnim odredbama Zakona o naknadi za oduzetu imovinu (vidi prethodne stavke 21. – 24.). S obzirom na prethodno navedeno, iz toga proizlazi da vlasnički interes na koji se manastir podnositelj zahtjeva pozvao u ovom predmetu ima obilježja potraživanja te da se ne može smatrati „postojećim vlasništvom” u smislu sudske prakse Suda.

55. Sud u tom pogledu ponavlja da, kada vlasnički interes predstavlja potraživanje, on se može smatrati „imovinom”, a time i „vlasništvom” na koje bi se primjenjivala jamstva iz članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju, samo ako postoji dovoljno uporište za taj interes u nacionalnom pravu

(primjerice, kad postoji utvrđena sudska praksa domaćih sudova koja to potvrđuje), to jest, kad je potraživanje dovoljno utvrđeno da se može ovršiti (vidi *Kopecký*, prethodno citirano, stavci 49. i 52., i *Stran Greek Refineries i Stratis Andreadis protiv Grčke*, 9. prosinca 1994., stavak 59., Serija A br. 301-B).

56. Zahtjev manastira podnositelja zahtjeva za naknadu za predmetno zemljište imalo je dovoljno uporište u nacionalnom pravu, što je s vremenom potvrđeno pravomoćnim rješenjem domaćih tijela (vidi prethodne stavke 11. i 15.). Sud stoga utvrđuje da zahtjev manastira podnositelja zahtjeva za naknadu predstavlja „vlasništvo” u smislu članka 1. Protokola br. 1.

(ii) *Postojanje miješanja i primjenjivo pravilo*

57. Nakon što je utvrdio da zahtjev manastira podnositelja zahtjeva za naknadu predstavlja „vlasništvo”, a uzimajući u obzir svoju sudska praksu o toj stvari (vidi, na primjer, *Maurice protiv Francuske* [VV], br. 11810/03, stavak 79., ECHR 2005-IX, i *Pressos Compania Naviera S.A. i drugi protiv Belgije*, 20. studenoga 1995., stavak 34., Serija A br. 332), Sud smatra da su donošenje Pravilnika iz 2004. godine i njegova primjena u predmetu manastira podnositelja zahtjeva predstavljali miješanje u ostvarivanje prava na naknadu koje se do tada moglo ostvariti na temelju domaćeg prava. Stoga je to predstavljalo miješanje u pravo manastira podnositelja zahtjeva na mirno uživanje vlasništva koje je zajamčeno člankom 1. Protokolom br. 1.

58. Uzimajući u obzir činjenicu da se miješanje odnosi na navodno nerazmjerno smanjenje prava manastira podnositelja zahtjeva na naknadu za imovinu oduzetu tijekom komunističkog režima, Sud smatra da bi se ono trebalo ispitati na temelju prvog stavka članka 1. Protokola br. 1., kojim je državi zabranjeno da fizičku ili pravnu osobu liši vlasništva „osim u javnom interesu, i to samo uz uvjete predviđene zakonom i općim načelima međunarodnoga prava”.

59. Sud nadalje mora ispitati je li to miješanje bilo opravdano, to jest je li bilo zakonito, je li se njime htio ostvariti cilj u javnom interesu te je li bilo razmjerno tom cilju.

(iii) *Zakonitost miješanja*

60. U ispitivanju opravdanosti miješanja u pravo manastira podnositelja zahtjeva na mirno uživanje vlasništva (vidi prethodni stavak 57.) Sud prvo mora utvrditi može li se smatrati da je miješanje bilo zakonito s obzirom na to da bi zakon na kojem se temelji bilo kakvo miješanje u to pravo trebalo biti u skladu s unutarnjim pravom države ugovornice, među ostalim s mjerodavnim odredbama Ustava (vidi, na primjer, *Bivši kralj Grčke i drugi protiv Grčke* [VV], br. 25701/94, stavak 82., ECHR 2000-XII).

61. Sud je u prijašnjim predmetima potvrdio da su zakoni za koje je utvrđeno da predstavljaju zakonodavno miješanje ipak bili u skladu sa zahtjevom zakonitosti iz članka 1. Protokola br. 1 i ne nalazi razlog da smatra drugačije u ovom predmetu (vidi, na primjer, *Azienda Agricola Silverfunghi S.a.s. i drugi protiv Italije*, br. 48357/07 i tri druga predmeta, stavak 104., 24. lipnja 2014.).

62. Kad je riječ o tvrdnji manastira podnositelja zahtjeva da Pravilnik iz 2004. godine nije u skladu s hrvatskim Ustavom zbog njegova povratnog djelovanja (vidi prethodni stavak 47.), Sud prvo ponavlja da su njegove ovlasti za preispitivanje usklađenosti s domaćim pravom ograničene te da je tumačenje i primjena domaćeg prava i rješavanje pitanja ustavnosti u prvom redu zadatak domaćih vlasti, konkretno sudova (vidi, na primjer, *Radomilja i drugi*, prethodno citirano, stavak 149., i *Bivši kralj Grčke i drugi*, prethodno citirano, loc. cit.). Sud nadalje napominje da je u odluci od 30. siječnja 2018. godine Ustavni sud smatrao da Pravilnik iz 2004. godine nije protivan Ustavu (vidi prethodni stavak 32.). Sud ne nalazi razlog da smatra drugačije.

63. Sud je stoga uvjeren da je miješanje u pravo manastira podnositelja zahtjeva na mirno uživanje vlasništva bilo „predviđeno zakonom”, kako se zahtjeva člankom 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

(iv) Je li se miješanjem htio ostvariti cilj u javnom interesu i je li ono bilo razmjerno tom cilju

64. Sud ponavlja da, kao što je već prethodno navedeno (vidi stavak 53.), kada je do lišenja vlasništva došlo prije nego što je Konvencija stupila na snagu u predmetnoj državi, člankom 1. Protokolom br. 1 ne nameću se nikakva ograničenja slobode država ugovornica da utvrde opseg naknade za imovinu i izaberu uvjete pod kojima pristaju osigurati naknadu za tu imovinu (vidi *Kopecký*, prethodno citirano, stavak 35., i *Jantner protiv Slovačke*, br. 39050/97, stavak 34., 4. ožujka 2003.). Međutim, nakon što država donese propise o naknadi kojima nastaje novo pravo vlasništva (vidi prethodni stavak 54.), kao što je na primjer naknada za gubitak imovine oduzete tijekom komunističkog režima, i potom ograniči dostupni iznos naknade, nadzor Suda u pogledu usklađenosti države s člankom 1. Protokola br. 1 neizbježno uključuje ocjenu ostvaruje li se novim uvjetima za isplatu naknade potrebna pravična ravnoteža između općeg interesa zajednice i prava podnositelja zahtjeva na mirno uživanje vlasništva (vidi *Broniowski protiv Poljske* [VV], br. 31443/96, stavci 176. i 182., ECHR 2004-V).

65. Iako na temelju članka 1. Protokola br. 1 država ima pravo izvesti imovinu – uključujući bilo kakvo pravo na naknadu propisano zakonom – i smanjiti, čak i znatno, iznos naknade predviđen zakonodavstvom, tom odredbom zahtjeva se da iznos naknade dodijeljene za imovinu koju je

država oduzela bude „razumno povezan” s njezinom vrijednošću (vidi *Broniowski*, prethodno citirano, stavci 176. i 186.).

66. Imajući u vidu ta razmatranja, Sud će ispitati je li se miješanjem u pravo manastira podnositelja zahtjeva na mirno uživanje vlasništva htio ostvariti cilj u javnom interesu te je li ono bilo razmjerno tom cilju.

67. Vraćajući se ponovno na ovaj predmet, Sud primjećuje da je donošenjem Pravilnika iz 2004. godine država nastojala smanjiti javne rashode tako što je ograničila naknadu za poljoprivredno zemljište oduzeto tijekom komunističkog režima (vidi prethodni stavak 32.). Uzimajući u obzir široku slobodu procjene koje države imaju u pitanjima isplate naknade (vidi prethodne stavke 64. – 65.) te svoju sudsku praksu (vidi predmete citirane u prethodnim stavcima 64. – 65. i predmet *Azienda Agricola Silverfunghi S.a.s. i drugi*, prethodno citirano, stavak 105.), Sud prihvaća da je odluka tužene države da smanji rashode bila u općem interesu zaštite javnog proračuna.

68. Naposljetku, kad je riječ o razmjernosti miješanja, Sud primjećuje da je pravilnik kojim se uređuje iznos naknade za oduzeto poljoprivredno zemljište izmijenjen i dopunjen tri puta tijekom trajanja upravnog postupka kojem se prigovora (vidi prethodne stavke 6. – 18. i 26. – 28.). Primjenom spornog Pravilnika iz 2004. godine manastiru podnositelju zahtjeva dosuđena je isplata ni najvećeg ni najmanjeg iznosa naknade koji su bili dostupni na temelju prethodno navedenih propisa (vidi prethodne stavke 11. i 19.). Uzimajući u obzir načela utvrđena u svojoj sudskoj praksi (vidi prethodne stavke 63. – 64.), Sud smatra da dodijeljeni srednji iznos nije nerazumno nizak, posebno kada se uzme u obzir da je gotovo tri puta veći od iznosa koji bi podnositelj zahtjeva mogao očekivati na temelju Pravilnika iz 1998. godine koji je bio primjenjiv na početku postupka (vidi prethodne stavke 6., 19. i 26.). U tim okolnostima, a uzimajući u obzir prethodno navedenu široku slobodu procjene (vidi prethodne stavke 64. – 65.), ne može se reći da se miješanjem u pravo vlasništva u ovom predmetu nije uspjela uspostaviti potrebna pravična ravnoteža između zahtjeva javnog interesa i zahtjeva zaštite temeljnih prava pojedinca, kao ni da je njime nametnut nerazmjern i prekomjeran teret manastiru podnositelju zahtjeva.

69. S obzirom na prethodno navedena razmatranja Sud utvrđuje da je miješanje (vidi prethodni stavak 57.) u pravo manastira podnositelja zahtjeva na mirno uživanje vlasništva bilo opravdano u skladu s člankom 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju.

70. Iz toga proizlazi da je ovaj prigovor nedopušten na temelju članka 35. stavka 3. točke (a) Konvencije kao očigledno neosnovan te se stoga mora odbaciti sukladno članku 35. stavku 4. Konvencije.

(b) Navodna povreda članka 6. stavka 1. Konvencije

71. Sud prvo primjećuje da Vlada nije osporavala primjenjivost članka 6. stavka 1. Konvencije na ovaj prigovor. Međutim, pitanje

primjenjivosti određenog članka Konvencije ili Protokola uz Konvenciju u nadležnosti je Suda *ratione materiae*. Opseg nadležnosti suda utvrđen je samom Konvencijom, posebno njezinim člankom 32., a ne tvrdnjama stranaka u pojedinačnim predmetima. Stoga se Sud mora uvjeriti da ima nadležnost u svakom predmetu koji se iznese pred njega i zbog toga je obavezan ispitati pitanje svoje nadležnosti na vlastitu inicijativu (vidi *Blečić protiv Hrvatske* [VV], br. 59532/00, stavak 67., ECHR 2006–III, i *Nylund protiv Finske* (odl.), br. 27110/95, 29. lipnja 1999.) osim ako je zahtjev u svakom slučaju nedopušten po drugim osnovama.

72. S time u vezi Sud ponavlja da primjenjivost članka 6. stavka 1. u građanskim stvarima ovisi, među ostalim, o postojanju „spora” (na francuskom „*contestation*”, vidi, na primjer, *Le Compte, Van Leuven i De Meyere protiv Belgije*, 23. lipnja 1981., stavci 44. – 45., Serija A br. 43, i *Gorou protiv Grčke (br. 2)* [VV], br. 12686/03, stavci 27. – 36., 20. ožujka 2009.).

73. Uzimajući u obzir sudsku praksu Suda o ovoj pravnoj stvari (vidi, na primjer, *Božić protiv Hrvatske*, br. 22457/02, stavak 26., 29. lipnja 2006., i *Janssen protiv Njemačke*, br. 23959/94, stavak 40., 20. prosinca 2001.), čini se da je u ovom predmetu do spora došlo tek 16. lipnja 2004. godine kada je manastir podnositelj zahtjeva podnio žalbu protiv prvostupanjskog rješenja od 24. svibnja 2004. (vidi prethodne stavke 11. – 12.). Međutim, Pravilnik iz 2004. godine stupio je na snagu 11. veljače 2004. godine (vidi prethodne stavke 10. i 28.), to jest prije nego što je došlo do spora i prije nego što je članak 6. stavak 1. Konvencije postao primjenjiv. Stoga se čini da se manastir podnositelj zahtjeva nije mogao pozvati na članak 6. u svom prigovoru da donošenje i primjena Pravilnika iz 2004. godine u njegovu predmetu predstavlja zakonodavno miješanje u tekući postupak.

74. No u predmetu *Moreira de Azevedo protiv Portugala* (23. listopada 1990., stavak 66., Serija A br. 189; vidi i *Le Compte, Van Leuven i De Meyere*, prethodno citirano, stavak 45.) Sud je smatrao sljedeće:

„Sud smatra da pravo na pošteno suđenje ima tako važno mjesto u demokratskom društvu da ne može biti nikakvog opravdanja za restriktivno tumačenje ... članka 6. stavka 1. Konvencije.

Za sukladnost s duhom Konvencije riječ ‘*contestation*’ ne bi se trebala tumačiti previše tehnički i trebalo bi joj umjesto formalnog značenja pridružiti materijalno značenje. Osim toga, ta riječ nije upotrijebljena u engleskoj inačici članka 6. stavka 1. ... (‘radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi’ – vidi, *mutatis mutandis*, *Le Compte, Van Leuven i De Meyere*, presuda od 23. lipnja 1981., Serija A br. 43, str. 20., stavak 45.).

U mjeri u kojoj se čini da francuska riječ ‘*contestation*’ podrazumijeva postojanje spora, ako uopće to doista i podrazumijeva, činjenice predmeta pokazuju da je spor postojao.

U svakom slučaju predmet se odnosio na utvrđivanje prava; ishod postupka bio je odlučujući za to pravo.”

75. Sud stoga smatra da u ovom predmetu otvorenim može ostaviti pitanje primjenjivosti članka 6. stavka 1., kao i pitanje jesu li donošenje Pravilnika iz 2004. godine i njegova primjena u predmetu manastira podnositelja zahtjeva predstavljali miješanje u tekući postupak u smislu sudske prakse razvijene na temelju članka 6. stavka 1. (vidi, na primjer, *Scordino protiv Italije (br. 1)* [VV], br. 36813/97, stavci 111. – 133., ECHR 2006-V, i *Azzopardi i drugi protiv Malte* (odl.), br. 16467/17, stavci 44. – 45., 12. ožujka 2019., s daljnjim referencama na sudsku praksu Suda).

76. Razlog tome jest činjenica da, čak i pod pretpostavkom da je članak 6. stavak 1. primjenjiv u ovom predmetu i da je došlo do zakonodavnog miješanja u tekući postupak, ovaj je prigovor, kako je već prethodno navedeno (vidi stavak 50.), u svakom slučaju nedopušten iz razloga navedenih u nastavku (vidi stavke 77. – 81.).

77. Sud ponavlja da, iako u građanskim stvarima zakonodavnoj vlasti u teoriji nije zabranjeno donošenje novih retroaktivnih odredbi kojima se uređuju prava iz postojećeg prava, načelo vladavine prava i pojam poštenog suđenja sadržan u članku 6. Konvencije zabranjuju miješanje zakonodavne vlasti – osim iz uvjerljivih razloga općeg interesa – u djelovanje pravosudnog sustava radi utjecanja na sudsko odlučivanje u sporu (vidi, na primjer, *Scordino*, prethodno citirano, stavak 126., i *Zielinski i Pradal i Gonzalez i drugi protiv Francuske* [VV], br. 24846/94 i 34165/96 do 34173/96, stavak 57., ECHR 1999-VII).

78. Sud zatim ponavlja da, prema njegovoj utvrđenoj sudskoj praksi, financijski razlozi ne mogu sami po sebi biti „uvjerljivi razlozi općeg interesa” kojima bi se moglo opravdati zakonodavno miješanje (vidi, na primjer, *Azienda Agricola Silverfunghi S.a.s. i drugi*, prethodno citirano, stavak 82., *Cabourdin protiv Francuske*, br. 60796/00, stavak 37., 11. travnja 2006., i *Ducret protiv Francuske*, br. 40191/02, stavak 40., 12. lipnja 2007.).

79. Unatoč tome, Sud smatra da se navodno zakonodavno miješanje iznimno može smatrati opravdanim u vrlo konkretnim okolnostima ovog predmeta. Konkretnije, Sud smatra da je od presudne važnost sljedeća kombinacija elemenata:

– ovaj predmet odnosi se na naknadu za imovinu oduzetu tijekom komunističkog režima, pri čemu se podrazumijeva da države, kao što je prethodno navedeno (vidi prethodne stavke 64. – 65.) imaju široku slobodu procjene u pitanjima isplate naknade

– navodno zakonodavno miješanje nije bilo usmjereno konkretno na postupak u ovom predmetu (vidi, na primjer, *Forrer-Niedenthal protiv Njemačke*, br. 47316/99, stavak 64., 20. veljače 2003., i usporedi *Stran Greek Refineries i Stratis Andreadis*, prethodno citirano, stavci 44. – 50.)

– u vrijeme kada je manastir podnositelj zahtjeva pokrenuo upravni postupak kojem prigovara nije postojao nijedan pravilnik kojim bi se uređivao iznos naknade za oduzeto poljoprivredno zemljište i

– taj je pravilnik promijenjen tri puta tijekom trajanja tog postupka, i to prije nego što je donesena ijedna odluka (usporedi *Tarbuk protiv Hrvatske*, br. 31360/10, stavak 54., 11. prosinca 2012., i usporedi suprotno tome *Stran Greek Refineries i Stratis Andreadis*, prethodno citirano, stavci 19. – 20. i 47., u kojem je sporno zakonodavstvo doneseno netom prije rasprave na Kasacijskom sudu), tako što je prvo propisan iznos naknade pa je povećan i naposljetku smanjen na iznos koji je i dalje bio tri puta veći od prvobitno propisanog iznosa (vidi prethodne stavke 6. – 18. i 26. – 28.).

Kad je riječ o posljednje navedenoj točki, Sud smatra da u predmetima kao što je ovaj, u kojima je primjenjivi pravilnik promijenjen nekoliko puta tijekom trajanja postupka, ne može se smatrati da podnositelj zahtjeva ima pravo na primjenu najpovoljnijeg pravilnika dok god se njegovo potraživanje nije znatno smanjilo na temelju pravilnika koji je u konačnici primijenjen.

80. U ovim vrlo konkretnim okolnostima, a uzimajući u obzir svoje prethodno navedene zaključke na temelju članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju da iznos naknade dosuđene manastiru podnositelju zahtjeva nije bio nerazumno nizak (vidi prethodni stavak 68.), Sud smatra da domaćim vlastima nije bilo zabranjeno donošenje Pravilnika iz 2004. godine i njegova neposredna primjena na tekuće postupke u kojima još nije doneseno prvostupanjsko rješenje (vidi prethodne stavke 10. i 28.).

81. Iz toga proizlazi da je ovaj prigovor isto tako nedopušten na temelju članka 35. stavka 3. točke (a) Konvencije kao očigledno neosnovan te se stoga mora odbaciti sukladno članku 35. stavku 4. Konvencije.

B. Ostale navodne povrede Konvencije

82. Pozivajući se na članak 6. stavak 1. i članak 13. Konvencije, manastir podnositelj zahtjeva prigovorio je i povredi njegova prava na pošteno suđenje i prava na učinkovito pravno sredstvo jer je (a) Upravni sud odbio njegovu tužbu radi pokretanja upravnog spora, a da pritom nije obrazložio zašto je odstupio od svoje prijašnje prakse (vidi prethodne stavke 15., 29. – 30. i 34.) te jer je (b) Ustavni sud odbio njegovu ustavnu tužbu, a da prije toga nije riješio zahtjev za ocjenu suglasnosti Pravilnika iz 2004. godine s Ustavom (vidi prethodne stavke 17., 30., 32. i 34.).

83. Članak 13. Konvencije glasi kako slijedi:

„Svatko čija su prava i slobode koje su priznate u ovoj Konvenciji povrijeđene ima pravo na djelotvorna pravna sredstva pred domaćim državnim tijelom, čak i u slučaju kada su povredu počinile osobe koje su djelovale u službenom svojstvu.”

84. Budući da su mjere zaštite iz članka 6. stavka 1. povezane s „poštenim suđenjem”, što podrazumijeva cjelokupni sudski postupak, strože od onih iz članka 13. te obuhvaćaju i njih (vidi *Kudła protiv Poljske* [VV], br. 30210/96, stavak 146., ECHR 2000-XI), Sud će te prigovore ispitati samo na temelju članka 6. stavka 1.

85. Kad je riječ o navodnom izostanku obrazloženja Upravnog suda, Sud smatra da je taj prigovor Ustavni sud riješio na zadovoljavajući način u odluci od 20. lipnja 2012. (vidi prethodni stavak 17.).

86. Kad je riječ o navodnom propustu Ustavnog suda da riješi pitanje suglasnosti Pravilnika iz 2004. godine s Ustavom prije ispitivanja ustavne tužbe manastira podnositelja zahtjeva, Sud napominje da nema ništa u njegovoj sudskoj praksi što bi zahtijevalo takvo postupanje Ustavnog suda.

87. Iz toga proizlazi da je ostatak zahtjeva također nedopušten na temelju članka 35. stavka 3. točke (a) Konvencije kao očigledno neosnovan te se stoga mora odbaciti sukladno članku 35. stavku 4. Konvencije.

Iz tih razloga Sud jednoglasno

Utvrđuje da je zahtjev nedopušten.

Renata Degener
Zamjenica tajnika

Krzysztof Wojtyczek
Predsjednik

© 2020 Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava

Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava provjerio je točnost prijevoda, te proveo lekturu i pravnu redakciju istoga.